

Tietoyhteiskunnan prototyypinä pidetään yleisesti Silicon Valleytä. Alueen tutkimuslaitoksissa, laboratorioissa ja yrityksissä tehdyt innovaatiot ja niiden kaupalliset sovellutukset ovatkin vauhdittaneet teknistä muutosta kaikkialla. Viimeksi kuluneiden 30 vuoden aikana etenkin tietotekniikan kehitys on ollut suorastaan vallankumouksellista. Tässä kehityksessä Silicon Valley on saanut jopa myyttisiä piirteitä nuorten nörttien ja hakkereiden temmelyskenttänä.

Chris Bennerin tuore tutkimus työstä uudessa taloudessa purkaa monia myyttejä. Hän esimerkiksi osoittaa, että Silicon Valleyn työvoimasta suurin osa on tuotannon ja palveluiden työläisiä. Kirjassa käsitellään monipuolisesti työmarkkinoiden muutoksia Silicon Valleyn alueella 2000-luvun alkuvuosina. Tutkimus perustuu laajoihin tilastoaineistoihin sekä työntekijöiden, yritysjohtajien ja yrittäjien teema-haastatteluihin.

Historiallisesti kirja lähtee liikkeelle joulukuusta 1998. Tuolloin Yhdysvaltain talous oli kasvanut yhtäjaksoisesti 93 kuukautta, työttömyys oli alhaalla, inflaatiota ei ollut juuri lainkaan ja tuottavuuden kasvu oli ripeintä 30 vuoteen. Kaksi vuotta tämän jälkeen maa oli ajautumassa syvään lamaan, jota luonnehti työttömyyden ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden nopea kasvu. Kuvaavaa ajalle on ollut myös se, että työprosessi on muuttunut yhä kollektiivisemmäksi, työ edellyttää jatkuvaa vuorovaikutusta toisten kanssa, mutta samaan aikaan työsuhteet ovat individualisoituneet.

SILICON VALLEYN JOUSTAVAT TYÖMARKKINAT

Chris Benner: Work in the New Economy. Flexible Labor Markets in Silicon Valley. Blackwell, Oxford 2002. 261 s.

Niin Yhdysvalloissa kuin muualkin kehittyneissä kapitalistisissa yhteiskunnissa työmarkkinat koki rajuja muutoksia 1970-luvun puolivälistä alkaen. Muutos voidaan tiivistää yksinkertaisesti joustavuuden kasvuksi. Hän määrittelee joustavuuden kyvyksi reagoida erilaisiin muutoksiin mahdollisimman vähäisin aikaa, rahaa, työtä tai suorituksia koskevin kustannuksin. Työelämän joustavuutta on käsitelty lukuisissa tutkimuksissa. Niissä on analysoitu sekä määrällisen että funktionaalisen joustavuuden taustoja ja vaikutuksia. Benner sivuuttaa laajan joustavuuskeskustelun varsin suppealla esittelyllä, ja keskittyy kuvaamaan konkreettisia muutoksia Silicon Valleyn paikallisilla työmarkkinoilla.

Bennerin mukaan Silicon Valleyle on aina ollut tyypillistä joustavat työmarkkinakäytännöt. Tällaisia ovat olleet muiden muassa suuri työpaikkaliikkuvuus, nopeat ammattitaitovaatimusten muutokset, verkostosuhteet ja epävarma työllisyys. Käytännössä tämä on merkinnyt epämuodollisia työnantajien ja työntekijöiden välisiä sopimusjärjestelyjä, ulkoisten työsuhteiden yleistymistä ja välittyneitä liikkeenjohdon käytäntöjä. Silicon Valleynsa on esimerkiksi kaksi kertaa Yhdysvaltojen muita

alueita enemmän työvoiman vuokrausyritysten palkkaamaa henkilöstöä.

Työmarkkinoiden muutosta on Silicon Valleynsa hallinnut IT-klusterin suorastaan räjähdysmäinen kasvu. Ohjelmistoyritysten työvoima lähes kolminkertaistui vuosien 1984-1998 välisenä aikana. Samaan aikaan myös tietokoneiden valmistajien, innovaatiopalveluyritysten, yrityspaleluyritysten ja rakennustoiminnan väki lisääntyi yli 50%. Työvoimaa kasvattivat kaikki muut alat paitsi sotateollisuus. Silicon Valley on ollut toiselta maailmansodasta lähtien tärkeä lentokoneiteollisuuden keskus, nyt sotilaskoneiden valmistus on vähentynyt tuntuvasti.

Kirjan kiintoisin luku käsittelee työmarkkinoilla toimivien välittäjien (intermediators) roolin kasvua. Yrityksissä on lisääntynyt tarve saada nopeasti ja pienellä riskillä apua muun muassa rekrytointiin, työntekijöiden osaamisen kohottamiseen, tilapäisiin asiantuntijatehtäviin ja moniin päivittäisiin ruutini toimintoihin. Tällaisissa tilanteissa kääntyy yhä useammin yksityisten välitysyrytysten puoleen. Välittäjillä Benner viittaa organisaatioihin, jotka saattavat myyjät ja ostajat yhteen. Välittäjien tehtävänä on vähentää sekä myyjien että ostajien transaktiokuluja.

Silicon Valleynsa sadat yritykset tarjoavat palveluksiaan määrällisen työvoiman välityksessä ja vuokrauksessa. Alan suurin yritys on Manpower. Se toimii jo yli 50 maassa ja sen palveluksessa on yli 2 miljoonaa työntekijää. Internetissä toimivien työvoimavälitysyrytysten määrä on niin

ikään kasvanut huimaa vauhtia. Yritykset tarjoavat myös työnantajapalveluita pk-sektorille. Bennerin mukaan Silicon Valleynsa syntynyt kokonaan uusi toimiala: työmarkkinapalvelut.

Välittäjänä työmarkkinoilla toimivat myös erilaiset professionaaliset järjestöt ja julkinen sektori. Tällöin välittäjien toiminnan luonne on toinen. Välittäjät toimivat jäsenistönsä ja työntekijöiden resurssien kasvattamiseksi. Ne tarjoavat koulutusta, neuvottelua apua ja konsultointia tähtäimenään kehittää asiantuntijoiden uramahdollisuuksia. Professionaalisten järjestöjen pyrkimyksenä on erityisesti vaikuttaa paikallisiin työmarkkinoihin. Julkisen sektorin työvoimapalveluissa on pyritty lisäämään ns. yhden luokun palveluja. Samassa pisteessä voi saada koulutusta, uraneuvontaa ja tietoa avoimista työpaikoista.

Benner analysoi laajasti uraliikkuvuutta. Hän esittää, että joustavat työmarkkinat ovat olleet Silicon Valleyn menestyksen tärkein tekijä. Välittäjien roolin kasvun hän tulkitsee joustavuuden turvaamisena. Ne takaavat joustotyön jatkuvuuden. Viimeksi kuluneiden 10 vuoden aikana huomion arvoisin muutos Silicon Valleyn alueellisilla työmarkkinoilla on tekijän mukaan eriarvoisuuden tuntuva lisääntyminen. Työttömyys on ollut tähän asti jokseenkin olematonta. Vuoden 2000 joulukuun ja seuraavan elokuun välisenä aikana työttömyys kasvoi noin prosentista 5,5 prosenttiin. Samaan aikaan myös teollisuuden maksamat tuntipalkat laskivat, mutta yritysten voitot jatkoivat kasvuaan. Työn tuottavuus kasvoi, samoin tuottamattomien työntekijöiden palkat, mutta teolli-

suustyön palkat kääntyivät laskuun.

Mitkä tekijät selittävät eriarvoisuuden kasvua? Bennerin mukaan tärkeimpiä tekijöitä tässä suhteessa ovat olleet palvelusektorin työllisyyden kasvu, koulutuserojen heijastuminen palkkaukseen, etnisten ryhmien väliset tuloerot ja ammatillisen järjestäytymisen lasku. Palvelusektorin palkat on tuntuvasti teollisuutta alaisempia. Yliopistokoulutettujen ja muiden palkkaerot kasvoivat nopeasti 1990-luvun lopussa. Meksikolaisien siirtolaisten palkat ovat selvästi pienempiä kuin valkoihoisen väestön. Järjestäytymättömissä työpaikoissa palkat ovat huonommat kuin järjestäytyneissä. Lisäksi eriarvoisuutta lisää vuokratyön yleistymisen. Vuokratyössä maksetaan huonompia palkkoja kuin perinteisissä työsuhteissa, työntekijät ovat keskimäärin huonommin koulutettuja ja yritykset maksavat vain minimivakuutusturvan.

Benner on huolissaan meneillään olevasta muutoksesta. Hänen mielestään se on uhkaamassa Silicon Valleyn mahdollisuuksia toimia edelleen yhtä merkittävänä innovaatioiden kehtona kuin viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana. Tekijä kysyykin voiko taloudellinen kasvu yhdistyä nykyistä paremmin työmarkkinoiden vakauteen.

Benner peräänkuuluttaa uusia työmarkkinakäytäntöjä. Hänen mielestään työmarkkinoilla tulisi lisätä kollektiivisia käytäntöjä esimerkiksi palkitsemisessa ja kannustimien käytössä. Tietoyhteiskunnan työmarkkinoilla olisi kyettävä tekemään uusia avauksia. Ensiksi huomion kohteeksi pitäisi ottaa pikemminkin kokonaiset teollisuusklusterit kuin yksittäi-

set yritykset, koska innovaatiot tapahtuvat yhä useammin verkostoissa, ei yksittäisissä yrityksissä. Toiseksi tulisi kannustaa työntekijöiden yleistä kykyä oppimiseen, ei yksittäisten kvalifikaatioiden kohottamiseen. Oppiminen on kollektiivinen ja sosiaalinen prosessi. Taloudellisen menestyksen kannalta interaktiivinen oppiminen on tulossa yhä tärkeämmäksi, ei yksittäiset kvalifikaatiot. Kolmanneksi olisi pyrittävä rakentamaan toimivia työyhteisöjä, nyt painotetaan liikaa yksilöitä. Lopulta olisi kiinnitettävä huomiota nykyistä enemmän ihmisten työuriin. Yksittäisen työntekijän näkökulmasta ei tulisi tuijottaa yhtä työtä ja työpaikkaa vaan kokonaisvaltaista urakehitystä. Monesti työpaikkaliikkuvuus on edellytys oppimiselle ja kehitykselle. Urien kannalta avainasemassa ovat hyvin toimivat epäviralliset käytännön yhteisöt.

Bennerin tutkimus on ajankohdainen myös suomalaisen keskustelun kannalta Suomessa. Täällä vuokratyön määrää kasvaa vauhdilla, ja esimerkiksi Nokia käyttää paljon vuokratyövoimaa vaativissakin asiantuntijatehtävissä. Silicon Valleyn kokemukset osoittavat, että pitkäjänteisen yritystoiminnan kannalta tehokkuuden hakeminen äärimmäisillä joustoilla voi olla kaksiteräinen miekka.

Kaiken kaikkiaan Benner kaipaa Silicon Valleyn työmarkkinoille kollektiivisuutta ja sääntelyä. Hänen mukaansa tämä on avain myös taloudellisen menestyksen jatkumiselle. Nyt innovatiivisuus ja tuottavuus on vaarassa rapautua lyhytnäköisten tuottovaatimusten paineeseen. Toisien sanoen Silicon Valleynsa kaivattaisiin ammattiyhdistyksiä!

Harri Melin